

ספר משלי פרק א

(ב) לְדַעַת חִכְמָה וּמוֹסֵר לְהַבִּין אִמְרֵי בִינָה:
(ג) לְקַחַת מוֹסֵר הַשֶּׁכֶל צְדָק וּמִשְׁפָּט וּמִשְׁרִים:

ביאור הגר"א - משלי פרק א פסוק ב

לדעת ענין הספר היא לדעת חכמה ומוסר וגו' לידע חכמה שלא יפול ברשת היצה"ר אשר הוא פורש לרגליו ושלא יתפתה בפתויו. ומוסר אם יצרו מתגבר עליו ליסר את עצמו ולשבור אותו וכמ"ש (ישעיה מ"ט) לאמר לאסורים צאו ולאשר בחושך הגלו והיינו אותן שכבר ביד יצרם והם אסורים תחת ידו וגבר עליהם מאד יצאו ע"י המוסר ואותן שהם בחושך שלא ראו אור ואינן מכירים פיתויו ע"י התורה יגלו להם ויכירו פיתויו. להבין אמרי בינה כי אף אם ישבר את יצרו ותאוותו יראה לשבר בדרך התורה ולא יהיה צדיק הרבה יותר ממה שכתוב בתורה למשל שיתענה כל השבוע וגם בשבת וכדומה ואלו השלשה הוא נגד שלשה שכלים שבאדם שכל העיוני שכל המחשבה שכל המעשה העיוני הוא בדרכי שמים בהילוך כוכבים ובמרכבה וכדומה ושכל המחשבה הוא להנהיג א"ע במידות ושכל המעשה הוא במעשה והן נגד חוקים ומשפטים ומצות חוקים בשמים כמ"ש (איוב לח) הידעת חוקי שמים ומשפטים הוא בארץ כמ"ש (לקמן כט) מלך במשפט יעמיד ארץ והמצות הן מחברין שמים וארץ והן סוד שמים וארץ ואדם המחברן והן סוד תורה ומצות ומדות וכמ"ש בפירושו על ישעיה ואין להאריך והמ"ו:

ביאור הגר"א - משלי פרק א פסוק ג

לקחת גו' ומ"ש למעלה לדעת חכמה ואח"כ מוסר וכאן מוסר לבד כי לידיעה צריך תחלה לידע החכמה ואח"כ ליסר א"ע במוסר אבל לענין עשייה העיקר הוא המוסר. צדק וגו' כלומר זהו השכל שצריך האדם לקחת שיהא בו כלולים כל המדות והיינו צדק לעשות חסד וצדקה עם כל הבריות וכשילך בדרך זו לבד אין זה מוסר השכל כי לא יצליח שלפעמים צריך האדם למדת הכעס שהוא משפט והיינו בינו לבין עצמו כמשחז"ל לעולם ירגיז אדם כו' ולא לילך אחר תאוותו ואף לשאר בני אדם צריך למדת הכעס לתת דין לרשעים לאיש כדרכיו כפי הדין וכן משרים שלפעמים צריך למדת היושר וזהו על פי רוב ולכן מוסר השכל אינו רק אם יהיה כלול מכל השלשה הנ"ל ואז יצליח בכל דרכיו והן ד' דברים כמו שכתוב לקמן צדק ומשפט ומשרים כל מעגל טוב ואמרו מאי כל מעגל טוב זה התוכחה והוא נגד מוסר השכל והם ג"כ אותן שכתוב (בישעיה יא) ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ (הג"ה ונלע"ד פירושו שאותם שהם דלים עדיין שהלכו אחר מדות רעות אחר התאוה או אחר הכעס ולהם רפואתן שילכו בהפוכן כמ"ש הרמב"ם בהלכות דעות אמר אצלם ושפט בצדק הן הב' מידות צדק ומשפט כי הן צריכין לזה לכל א' הפכו אבל לענוי ארץ הם שכבר שברו יצרן להם טוב דרך המישור והתוכחה שהם טוב לצדיקים לכן כתיב והוכיח במישור והבן: